

Gerhard Koß

Namenforschung. Eine Einführung in die Onomastik.

3. aktualisierte Auflage

Tübingen: Niemeyer 2002.

Ukupnost vlastitih imena koja se pojavljuju na nekom etničkom, geografskom ili jezičnom području proučava onomastika. Vlastita imena dijelimo u tri velike skupine. Jednu skupinu čine imena, prezimena, nadimci i drugi jezični oblici kojima se imenuju ljudi, a onomastička disciplina koja se njima bavi naziva se antroponomastikom. Drugu skupinu čine vlastita imena naselja i zemljopisnih objekata, a njima se bavi toponomastika. Onimi iz treće skupine do danas su najslabije znanstveno interpretirani. Riječ je o golemom semantičkom polju koje iz dana u dan zauzima sve više prostora u prenošenju poruka i u ovom trenutku u nas ne postoji jedan općeprihvaćen termin za njih. Radi se o imenima trgovina, hotela, restorana, higijenskih i kozmetičkih potrepština, jela, pića i općenito prehrambenih proizvoda, tvrtki, trgovačkih društava, itd. Gerhard Koß upotrebljava termin *Ökonymie* i jedan je od najuglednijih njemačkih znanstvenika na tom području onomastike. U okviru *Ökonymie* bavio se terminološkim problemima, posebno je istraživao imena lijekova, farmakonime, a poznati su mu i brojni radovi na tu temu. Uz onomastiku, područja su mu znanstvenog interesa dijalektologija te didaktika njemačkog jezika i književnosti. Suautor je nekoliko knjiga od kojih su najvažnije: *Einführung in die Praxis des Deutschunterrichts* (u suautorstvu s Ortwinom Beisbartom i Dieterom Marenbachom, 1985), *Leseförderung und Leseerziehung: Theorie und Praxis des Umgangs mit Büchern für junge Leser* (u suautorstvu s Ortwinom Beisbartom i Ulrichom Eisenbeißom, 1993), *Reader zur Namenskunde IV: Namenskunde in der Schule* (u suautorstvu s Rainerom Frankom, 1994), *Praxis des Deutschunterrichts: Arbeitsfelder, Tätigkeiten, Methoden* (u suautorstvu s Ulfom Abrahamom, Ortwinom Beisbartom i Dieterom Marenbachom, 2007). Godine 2008. izdan je jubilarni zbornik povodom autorovog 75. rođendana, *Warennamen – Marken – Kunstnamen. Transposition und Kreation in der Wirtschaft. Ausgewählte Beiträge 1976-2006.* (uredili: Hackl Stefan, Kurt Franz i Albrecht Greule).

Knjiga *Namenforschung. Eine Einführung in die Onomastik* treće je dopunjeno izdanje i sadržava sljedeća poglavlja:

1. *Isar – Iser – Isère* – die alteuropäische Hydronymie (1–12), 2. *...qui Wincirin dictus est* – ON als „Urkunden“ (13–36), 3. *Müller – Meier – Schulze*, und was dahintersteckt (37–54), 4. Wie schon Priscian überlieferte: hie Propria – dort Appellativa (55–72), 5. Von Eigennamen, Indikatoren und definiten Beschreibungen (73–92), 6. Eigennamen ala „Kürzel“ im Text (93–102), 7. „Wie hieß denn die Dame, wie war denn ihr Name?“ (103–116), 8. Modenamen – Namenmoden (117–146), 9. Haus-, Straßen-, Viertels- und Flurnamen: die Mikrotoponymie (147–166), 10. Dramenhelden, Kosenamen, Pseudonyme: erfundene Namen (167–176), 11. Die runde Irmgard mit der gelben Farbe: die Warennamen (177–190), 12. Namenskunde – „ein ganz besonders ergiebiges Kapitel“ (191–202), Lösungsvorschläge für die Aufgaben (203–212), Literaturverzeichnis (213–242), Sachregister (243–248).

Prvo je poglavlje *Isar – Iser – Isère* – die alteuropäische Hydronymie podijeljeno u pet potpoglavlja i posvećeno je hidronimiji. Autor govori o parovima imena iz stare Europe, navodi kriterije koje hidronim mora zadovoljavati da bi mogao biti kategoriziran kao „staroeuropsko ime“, govori o unutarnoj (npr. prema boji, Schwarzach) i vanjskoj motivaciji (npr. prema zoonimu, Wolfach), a poglavlje završava podacima o projektu jedinstvenog i cjelovitog hidronomastičkog istraživanja Europe pod nazivom *Hydronymia Europaea*, pokrenutom u Njemačkoj devedesetih godina dvadesetoga stoljeća.

...qui Wincirin dictus est – ON als „Urkunden“, naslov je drugog poglavlja knjige posvećenog toponimiji u kojem autor govori o različitim kombinacijama imena koje omogućuju lakšu lokalizaciju mjesta, npr. Dresden-Neustadt i Halle-Neustadt.

Treće poglavlje *Müller – Meier – Schulze*, und was dahintersteckt podijeljeno je u pet potpoglavlja antroponimijske tematike. Koß navodi 48 najčešćih prezimena 1995. godine u Njemačkoj, govori o razvoju i tvorbi prezimena, o regionalnoj rasprostranjenosti koja određuje tip imena, ali i o konkurenciji prezimena do 1876. godine kada se u Njemačkoj uvode službene iskaznice te zakon o matičnoj knjizi.

Wie schon Priscian überlieferte: hie Propria – dort Appellativa, četvrto je poglavlje knjige. Autor navodi kako su u prošlosti obiteljsko ime (prezime) i zanimanje bili identični (npr. Müller Hans = Hans der Müller), ali izučavanjem drugog zanata dolazi do nesklada između prezimena i zanimanja (npr. Nikolaus Müller možda je bio pekar). Govori o odnosu vlastitih imena i općih imenica, o upotrebi člana, rodu i deklinaciji, posebno o brojevima koji nam pomažu u prepoznavanju razlika između općih imenica i imena. Planet Veneru, koji se opisuje i kao večernja (Abendstern) i kao jutarnja zvijezda (ovisno o položaju),

Koß navodi kao primjer zbog kojeg se moramo zapitati zašto se na jedan te isti predmet odnose dva različita imena kad jedno i drugo znače isto te pritom ističe važnost denotacije i konotacije u imenovanju.

U petom poglavlju *Von Eigennamen, Indikatoren und definiten Beschreibungen* autor govori o povezanosti imena i drugih govornih sredstava te ulozu koju ima ime u čitavom sistemu govora (jezika). Slijede potpoglavlja o jednorječnim i višerječnim imenima, o brojevima i imenima (Koß ističe kako i kućni brojevi mogu biti promatrani kroz funkciju imena) te o imenima kao govornim znakovima. «RN + FN = Gesamtname?», tj. «ime + obiteljsko ime (prezime) = ukupno ime?» naslov je jednog dijela ovog poglavlja iz kojeg izdajamo samo rješenje jednadžbe, tj. definiciju: «Der Gesamtname ist ein komplexes Zeichen, die logisch-syntaktische Beziehung zwischen seinen Teilen aber nur als gesamtnamenspezifisches Verfahren gegenseitiger Determination mittels Juxtaposition zu erklären, im heutigen Deutschen mit zwei Reihenfolgevarianten: Klaus Peter versus Peter, Klaus. Morphologisch ist hingegen der Familienname Kopf des Gesamtnamens (vgl. die Monoflexion in Ottos Buch, Otto Millers Buch, Millers Buch)».¹ (Koß 2002: 83)

Šesto je poglavlje knjige *Eigennamen* ala „Kürzel“ im Text. Navedena su osobna imena i imena mjesta te njihova povezanost sa imenima organizacija, institucija, nazivima bolesti te novinskim agencijama.

Sedmo je poglavlje knjige: „Wie hieß denn die Dame, wie war denn ihr Name?“. Autor želi istaknuti kako se dekodiranju, pamćenju i prezentaciji imena te oslovljavanju, usprkos njihovom značenju u svakodnevicu, poklanja premalo pažnje u psihologiji, ali i u onomastici.

Modenamen – Namenmoden, naslov je osmog poglavlja. Koß ističe kako sve više roditelja poseže za leksikonima u odabiru imena za svoje dijete, ali i poručuje: «Aber Modenamen mögen kommen und gehen wie Mini- und Maxiröcke, jedoch den eigenen VN hat man ein Leben lang».² Također, donosi popis najčešćih imena u Njemačkoj, Austriji i Švicarskoj 1997. godine.

Haus-, Straßen-, Viertels- und Flurnamen: die Mikrotoponymie, deveto je poglavlje knjige podijeljeno u šest potpoglavlja mikrotoponimjske tematike. Autor govori o imenima kuća, ulica, kvartova i zemljišta.

¹ Ukupno je ime kompleksan znak koji objašnjava logično-sintaktičku povezanost između njegovih dijelova, ali samo kao specifičan imenski postupak međusobnog određivanja pomoću juksta pozicije, u današnjem njemačkom sa dvije varijante poretka: Klaus Peter = Peter, Klaus. Morfološki gledano prezime je glava ukupnog imena (usporedi monofleksiju u primjerima Ottova knjiga, knjiga Otta Millera, Millerova knjiga).

² Moderna imena dolaze i odlaze kao mini- i maxi suknje, samo što jednom dobiveno ime nosite cijeli život.

Deseto je poglavlje *Dramenhelden, Kosenamen, Pseudonyme: erfundene Namen*. Autor govori o imenima likova u književnim djelima. U središtu istraživanja literarne onomastike nalaze se kako pojedinačna imena tako i njihova interpretacija, ali i cjelokupni «inventar» nekog djela.

U jedanaestom poglavlju *Die runde Irmgard mit der gelben Farbe: die Warennamen* Koß govori o imenima proizvoda. Godine 1997. Platen je na temelju analize 1300 imena proizvoda osmislio „Elementarnu gramatiku za imena proizvoda“ i navodi tri mogućnosti davanja imena proizvodu: preuzimanje (npr. *Mercedes, Benetton...*), formu koncepta (npr. *Rama, Schauma...*) i umjetne riječi (npr. *Elmex, Kodak...*).

Dvanaesto je poglavlje knjige *Namenkunde – „ein ganz besonders ergiebiges Kapitel“* podijeljeno u četiri potpoglavlja. Autor ističe kako je u nastavi njemačkoga jezika znanost o imenima, tradicionalno, dio takozvane znanosti o govoru. Govori o mjestu onomastike u učiteljskim planovima i priručnicima, o novim pristupima i mogućnostima u imenovanju (posebno o nadimcima) te o imenima škola.

Zaključno možemo ustvrditi da knjiga Gerharda Koßa, *Namenforschung. Eine Einführung in die Onomastik*, ispunjava sve što čitatelj očekuje od jednog uvoda u onomastiku. Zanimljivo je, kako autor ni u djelu onomastičke tematike nije zanemario didaktičke aspekte te kako je uključio primjenu dijalektologije i onomastike u nastavu njemačkog jezika i književnosti. Građa je iznesena na stručan, ali istodobno jednostavan i pristupačan način. Također, valja istaknuti da se na kraju svakoga poglavlja nalaze pitanja i zadatci za vježbu i ponavljanje.

Ines Virč